

UN INVENTAR INEDIT DE DOCUMENTE BRÎNCOVENEȘTI CONFISCATE LA BRAȘOV ÎN ANUL 1715

Radu Ștefănescu

Mircea Gherman

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea luptele antiotomane au intrat într-o fază în care se întvedea cu claritate incapacitatea Turciei de a-și menține configurația teritorială, cu toate cuceririle de pînă atunci.

În detrimentul acesteia se impun din ce în ce mai mult două forțe europene — Austria și Rusia — fapt ce determină începutul unei epoci ce va dura peste două secole, în care principala problemă va fi menținerea echilibrului european.

Căutînd să contrabalanseze preponderența austriacă sau rusească în Europa, Anglia și Franța vor duce o politică de susținere a Turciei, neutralizînd astfel orice veleități de hegemonie ale celor două imperii.

De aceea, deși începe o epocă de războaie neîntrerupte, totuși soarta Europei se va hotărî la masa tratativilor.

În această conjunctură țările române, teritoriu cheie de interferență a intereselor Austriei, Rusiei și Turciei, respectiv Franței și Angliei, capătă o importanță decisivă.

Aceste țări — țările române — neavînd potențialul militar propriu necesar pentru a-și impune punctul lor de vedere pe cîmpul de luptă, dar conștiente de valoarea lor în jocul politic al marilor puteri, sînt obligate să recurgă la arma diplomației.

Or, tocmai în acest timp, țările române vor avea ca reprezentanți ai intereselor lor diplomați de anvergură europeană ca Șerban Cantacuzino, Constantin Cantacuzino stolnicul, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie antemir, frații David și Teodor Corbea, Gheorghe Castriot ș.a., aportul adus de aceștia în menținerea autonomiei țărilor române fiind decisiv.¹

La suirea sa pe tron, în 9 noiembrie 1688, Constantin Brâncoveanu preia moștenirea lui Șerban Cantacuzino, care angajase deja țara pe calea optimă pentru acel moment istoric — apropierea de Austria — cale determinată de evidenta degringoladă otomană.²

Pentru Brâncoveanu se ridică totodată și pericolul pe care îl putea

1. Virgil Cindea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, Pagini din trecutul diplomației românești, București, 1966, p. 168—199 și bibliografia menționată.

2. C. Șerban, Legăturile lui Constantin Cantacuzino cu Rusia, în „Studii și articole de istorie“, 2/1957, p. 237-264.

reprezenta o Austrie victorioasă, cu evidente veleități de expansiune teritorială la sud de Carpați.

În această conjunctură, domnul muntean se dovedește a fi un fin diplomat perfectînd relații și cu Imperiul țarist, ajungînd astfel la stabilirea unui echilibru menit să garanteze însăși menținerea autonomiei țării, a integrității ei teritoriale.

Comunicarea de față își propune prezentarea unui document inedit aflat în arhivele Ministerului de Externe din Viena,³ un inventar al documentelor confiscate la Brașov de la soția lui Constantin Brâncoveanu — Maria — în anul 1715, din ordinul comandantului militar al Transilvaniei, feldmareșalul conte Steinville,⁴ din cuprinsul căruia rezultă o serie de elemente ce confirmă înaltele calități de diplomat și om politic ale domnului român.

Astfel, prezența în acest inventar, la punctul 2, a unei diplome imperiale leopoldine datată 19 mai 1688 (Laxemburg),⁵ prin care prințul Brâncoveanu este declarat împreună cu descendenții de ambe sexe conte ale regatului Ungariei, la o dată anterioară suirii pe tron, confirmă pe de o parte atenția și importanța deosebită pe care i-a acordat Viena succesorului lui Șerban Cantacuzino și pe de altă parte dubla previziune a lui Constantin Brâncoveanu, care își asigură ni acest fel un solid sprijin din partea austriecilor în recunoașterea domniei și prevăzînd pentru viitorul apropiat inevitabilul conflict cu Austria, o poziție politică favorabilă.

Mai multe decît atît, faptul că la scurt timp după ce Brâncoveanu se dovedise încă odată un abil strateg și diplomat, eliberînd manu militari Țara Românească de trupele austriece,⁶ Leopold I dă la 30 ianuarie 1695 „dreptul de intrare priințului valah [...] cu fiul mai mare Constantin în Sf. Imperiu Roman“ (art. 1 din inventar),⁷ relevă odată ami mult grija lui ca în aceste noi condiții să-și reconfirme drepturile dar de data aceasta cu referire la întregul imperiu.

Incheierea păcii de la Karlovitz, la 26 ianuarie 1699, crează o conjunctură sensibilă diferențiată, pentru Țara Românească, impunîndu-se refacerea echilibrului, ea opunînd acum Austriei prietenia și alianța cu Rusia.

O nouă dovadă de previziune politică a domnului muntean este în acest context trimiterea încă din anul 1698 a lui Gh. Castroit la Moldova cu această misiune.⁸ Rezultatul este cunoscut prin privilegiul „jalovania gramota“, obținut în 1701, prin care Rusia asigură prințului

3. Arhivele Statului București, Microfilme Austria, rola 170, cadrele 119—122, anexă la prezenta.

4. Stephan, conte de Steinville, general austriac, guvernator militar al Transilvaniei între anii 1710—1721, director al administrației austriece ni Oltenia între anii 1719—1721.

5. Castel, reședință imperială austriacă, situat la 15 km. de Viena.

6. S. Columbeanu, R. Valentin, Constantin Brâncoveanu și epoca sa, București, 1967, p. 70—74.

7. Data documentului 30 ianuarie 1695 este cunoscută ca aceea a declarării sale ca „principe al imperiului“, dar în inventar nu se face mențiunea acesetui titlu.

8. Virgil Cindea, op. cit., p. 177.

român azil în Malorusia în eventualitatea părăsirii țării.⁹ Inventarul menționează la punctul 7 „că prințul și i săi se pot stabili la Moldova dacă dincolo (Ț.R.) conjunctura ar suferi insuccese temporare“, ceea ce considerăm a fi privilegiul susținut.

Dar din aceeași perioadă inventarul menționează două patente imperiale leopoldine, unul din 1701, care din nou confirmă dreptul principelui român ca „să aibă cuvenita primire cu toți ai săi în Transilvania dacă ar dori să treacă din Valahia încoace“ și un altul datat Viena 30 aprilie 1701, care îi da dreptul de a cumpăra „la Brașov în suburbie, case, grădini și alte asemenea lucruri“.

Alte documente confiscate menționate în inventar la punctele 5, 6 și 8 atestă asidua preocupare a lui Constantin Brâncoveanu pentru asigurarea protecției imperiale, fără însă a neglija și atuurile personale menționate la punctele 9 și 10, cuprinzând diferite chitanțe, înscrisuri și „atenții“ acordate cu ocazia staționării trupelor imperiale austriece în Valahia.

Aceștea sînt primele 10 puncte ale inventarului și prin conținutul lor desigur cele mai importante, lista conținînd cu o nouă numerotare de 33 de puncte menționînd confiscarea unor acte de proprietate asupra moșiilor brîncovenești din Țara Românească și Transilvania (Sîmbăta).

Faptul că actele cuprinse în listă au caracter succesoral fiind vorba de testarea acestor moșii de Brâncoveanu către urmașii săi — ne îndreptățește să credem a ne afla în fața unei enumerări complete a posesiunilor domnului muntean.

Semnalăm prezența în această listă a numeroase posesiuni brîncovenești situate în București și zona actualelor județe Dîmbovița, Argeș, Vâlcea, Gorj și Olt.

Astfel documentul înregistrat la punctul 2 conține referiri la contracte asupra unor moșii și „alte locuri din jurul Țirgoviștei“.

Prin actul menționat la punctul 5 domnița Bălașa primește pe lîngă o serie de moșii și robți țigani, o casă la Țirgoviște.

La fel Smaranda este desemnată ca moștenitoare a unui loc de casă la Țirgoviște, amintit în documentul inventariat la punctul 6.

De asemenea, însemnări „asupra unei bucăți de pămînt cumpărat în zona Țirgoviștei se aflau și în actul înscris la punctul 31, fără însă a se da denumirea moșiei respective.¹⁰

Documentul inedit prezentat, constituie o nouă confirmare a însușirilor de fin diplomat și iscusit cîrmuitor al destinelor Țării Românești, ale celui care cu clarviziune politică — oarecum singularizat în epocă — a descifrat adevăratele sensuri ale problemei orientale și totodată rolul și poziția cheie a Principatelor dunărene în desfășurarea viitoare a evenimentelor.

Problema echilibrului european — dominantă a politicii internaționale începînd din această vreme — a constituit și pentru Brîncovenești

9. L.E. Semionova, Stabilirea legăturilor diplomatice permanente între Țara Românească și Rusia la sfîrșitului sec. al XVII-lea și începutul sec. al XVIII-lea, în „Romanoslavca“, S-5/1962, p. 40.

10. Asupra celorlalte proprietăți menționate a se vedea textul inventarului anexă.

veanu temeiul întregii sale activități politico-diplomatice, pentru care însă el a plătit cu capul.

ANEXA

INVENTAR EFECTUAT ASUPRA ÎNSCRISURILOR PRINCIARE BRÎNCOVENE CONFISCATE LA BRAȘOV ÎN ANUL 1715 DIN ORDINUL EXCELENȚEI SALE D-LUI GENERAL COMANDANT CONTE STEINVILLE

No. 1. Se află diplomă imperială datată Viena 30 ianuarie 1695 prin M.S. Leopold I dă [dreptul de] intrare a prințului valah Constantin Basarab de Brincoveanu cu fiul mai mare Constantin în Sf. Imperiu Roman [precum] și în teritoriile regale și princiare [Trans.] cum praedictae illustrissimae dilectionis et consanguinei nostri charissimi in masculam primogenituram perpetuam.

No. 2. O diplomă imperială leopoldină datată 19 mai 1688 în Luxemburg în virtutea căreia amintitul prinț de Brincoveanu este declarat împreună cu descendenții săi de ambe sexe conte al regatului Ungariei și altor provincii (teritorii) pendinte.

No. 3. Un patent imperial leopoldin datat Viena 30 aprilie 1701, în baza căruia același prinț poate cumpăra nestingherit la Brașov în suburbie [în afara cetății] case, grădini și alte asemenea lucruri.

No. 4. Un alt patent imperial leopoldin din anul 1701 din cuprinsul căruia [rezultă că] prințul să fie lăsat și să aibă cuvenita primire împreună cu toți ai săi în Transilvania dacă ar dori să treacă din Valahia încoace.

No. 5. Mutație mutandis un patent similar celui anterior din anul 1706 din partea Înalț prea sacrei S.M. Împăratul Iosif I.

No. 6. Opt rescripte imperiale conținând asigurări de favoare.

No. 7. Un patent de la M.S. Taurul prin care se dă de înțeles că prințul (quad alio) se pot stabili la Moscova dacă dincolo [Țara Românească] conjunctura ar suferi insuccese temporare.

No. 8. Unele scrisori de la miniștrii imperiali numiți Kadigee, Starenberg, Kinsky, conținând mai multe complimente.

No. 9. Diferite [chitanțe, înscrisuri] de cote plătite trupelor imperiale cind acestea au staționat în Valahia.

No. 10. Un pachet de chitanțe asupra banilor puși la dispoziție și a „atențiilor acordate“ toate sub titlul de contribuții [acelorași] în aceeași perioadă.

Ceea ce se află descris în cele 10 numere de pînă acum se află într-o ladă alături de alte lucruri menționate în inventar.

Pe de altă parte, într-o altă ladă se află de data aceasta depozitat separat, următoarele înscrisuri și anume [fidel] conform numerelor înșiruite mai jos. parte în saci din postav galben, parte în saci de piele roșie.

No. 1. Acte de cumpărare asupra numitelor moșii princiare în Valahia : Ogendiz, Arsiguza, Stuinza, Kogorest, Lepteranul la Mănăstirea Manul, Buturoa, Argotina, Cotroțeni, pe care [reieșind că] de drept le vor stăpîni.

No. 2. Documente similare, obligațiuni și contracte asupra moșilor Sodova, Bendova..., [Ardeleni] din Schoo Curbeneștelor, Budissa, Susiești, Berete Zan și alte locuri din jurul Tîrgoviștei.

No. 3. Fiului mai mare Constantin destinate „per praeiviam di - positionem testamentalem“ moșiile : Podeni, Kezmeszar, Seteni, Bolești, Dresești, Kerpenesți, Persești, Spinetili, Prescap Adraibii, Sake, Slatina, aflîndu-se alăturat, toate documentele necesare în cazurile similare, pentru stăpînire în pace [netulburată].

No. 4. La fel în același mod fiicei Stanca moșiile Sacrisura, vii la Pietești, Silemnitza pe graniță și altele.

No. 5. La fel fiind, fiicei Palassi [Bălașa] dat, moșiile Kroet la Dezest, Koptzen la Kroet, Kampesken, o casă în București Mătăsaru, vii la Pietești, robi țigani și o casă la Tîrgoviște.

No. 7. Mai departe în același fel fiului Răducanu, moșiile Porumbeni, Abileșt, Gretzilor și Frăsinetul, o bucată de pămînt la Cărbenești, satul Tomeni, Ruptura, Secăieni, Sărata și cîteva prăjini de vie.

No. 8. Fiul Matei moșiile Trakenești și Inegra Helestau, Scherul, Lachetești, Brătești, Duozești, Prebaul, Slebilest, Persești, Besgrazilor, Stoianesți.

No. 9. Pentru fiul Ștefan moșiile Mogoșoaia, Andresești, Dadareilor, Spajener, vii [.....], o casă în București, Miklisan și Drăgănești.

No. 10. Înscrișuri referitoare la viile stăpînite de aceștia [Brîncoveni] la Sezatu - Palestii, Gianoi, aparținătoare de ea [sezatu] și la supuși valahi și țigani, nu departe de București, cumpărate de la Atanasio și Dadul.

No. 11. Un pachet de înscrișuri privind Băbăteștii, vîndută de Mihai un fiu a lui, Constantin Stoinicul.

No. 12. Un manuscris vechi din cancelaria principelui valah Matei care conține intrările și plățile soldelor gărzii.

No. 13. Un alt manuscris cu anexa anumitor cumpărături referitoare la [.....]

No. 14. Un manuscris cu anexa [dărilor în] natură primite.

No. 15. Un manuscris ce cuprinde diferite cumpărături și cheltuieli făcute, listă de protocol.

No. 16. Un registru cu anexă, celor date [plătite] servitorilor și gărzii ca soldă, alături de registre [cuprinzînd] ceea ce s-a dat [a mers] curții turcești parte în contribuții parte în atenții.

No. 17. Un bilanț în folio asupra tuturor încasărilor pe țară [dărilor] și cheltuielilor după moartea prințului Șerban.

No. 18. Un calcul [socoteală] asupra intrărilor și ieșirilor de victualien (?).

No. 19. Un calcul asupra celor 17 isprăvnicii Cruissen care au fost veniturile și cheltuielile lor.

No. 20. Un bilanț al tuturor intrărilor [încasărilor] de la diferiți perceptori.

No. 21. Socoteala de la biserica Sf. Gheorghe din București.

No. 22. O veche soocteală care pe vremuri a fost făcută la curtea prințului Șerban.

No. 23. Pachete de scrisori legate și ordine pe care fostul prinț Șerban le-a dat lui Brâncoveanu pe vremea cît acesta a fost prezident valah la Constantinopol.

No. 24. [.....]

No. 25. Diferite hîrtii legate împreună despre probleme gospodărești.

No. 26. Tot felul de memorii către prinț din partea supușilor săi cu o cărțuție legată de ele, în care sînt specificate dările sale către Poartă din vremea cît a fost prinț.

No. 27. Diferite scrisori de la prințul valah Șerban Cantacuzino, de la principele Transilvaniei Apffy, de la feldmareșalul Veterani și cîțiva nobili valahi adresate prințului Brâncoveanu, cuprinsul conținînd [.....] ale primilor și complimente ale celorlalți.

No. 28. Unele înscrisuri privind moșiile Schlabest și Berdesti, în Valahia.

No. 29. Un caiet de însemnări vechi în care sînt menționate [dările] în natură primite din satll transilvănean Simbăta desemnat ca aparținînd familiei Brâncoveanu.

No. 30. Un fascicol compus din însemnări asupra cheltuielilor către trupele imperiale cînd acestea au stat în Valahia.

No. 31. Însemnări asupra unei bucăți de pămînt cumpărat în zona Tîrgoviștei în Valahia.

No. 32. Scrisori referitoare la supuși țigani.

No. 33 [.....]

L.S. de Tiige

L.S. Martin Franz

Kayzl. Krgs. Concipista

L.S. [.....]

L.S. Paulus Benekner

cetățean al Brașovului

L.S. Martin Signeweis

secretar al Senatului

orașului Brașov*

La ordinul prea onorabilului Consiliu Imperial, documentele Aulei de răboi sus menționate cuvînt cu cuvînt așa cum au fost găsite incluse în inventarul copiat, trimis anterior, după ce au fost deschise și închise număr de număr grație Cancelariei Aulice de Război, (documentele) au fost degrabă predate cu semnătură și restituite; în virtutea acestui ordin, dovedesc și certific.

Scris la Vieni în 21 octombrie 1720

L.S. [.....]

Notă prin care [...] a împuternicirilor și ordinelor principesei Maria Brankovan**

* Original în lb. germană.

** Original în lb. latină.